

Tatai Erzsébet

A szobrászat történelmi ideje^{*}Szabó Ádám: *A Kis Varsó átveszi a Munkácsy-díjat*

A Kis Varsó átveszi a Munkácsy-díjat SZABÓ ÁDÁM *Svédasztal* című kiállításán¹ szerepelt, amelyen tényleg jóformán minden megtalálható volt, mi szem-szájnak ingere, legalábbis mindannak a javából, ami a művész 2003 óta készített munkáiból ismerhető.² A művek, a lehetséges értelmezési szempontok közül és Szabó Ádám intenciójának megfelelően az idő választva vezérfonalul, az idő múlásának érzékel(tet)ésével, valamint a természeti idő illúziójának megteremtésén és játékba hozásán keresztül az idő metafizikájával foglalkoznak. Ebben a keretben a szocreál művészetet idéző *A Kis Varsó...* dombormű váratlan fordulatot mutat, bár értelmezhető úgy is, hogy Szabó ezúttal az idő egy újabb – történelmi – dimenzióját vetette vizsgálat alá. Itt azonban nem annyira az idő, mint inkább két időszak művészete közötti párbeszéd lehetősége a főszereplő.

A dombormű több csatornán keresztül reflektál a szocreál művészetre, miközben konfrontációja a mai szcénával szintén számos értelmezési lehetőséget generál. Bármi legyen is a művész szándéka, a mű elsősorban nem az eddigi életpályán belüli újdonsága okán meglepő, hanem amiatt, hogy milyen sokrétű gondolati játékot képes életre kelteni. Szabó két különböző művészi hozzáállást másol egymásra: az autonóm és a megrendelést teljesítő művészt.³ A dombormű szocreállal való tagadhatatlan kapcsolata csiklandozóan szellemes. Az ezáltal kiváltott asszociációkon mosolygunk, és így persze maga a szocreál válik nevetség tárgyává. Azért tudunk mosolyogni ezen a stíluson, mert már történelmi távolságba került, s ez a távolság nem mérhető csak egyszerűen az eltelt idő mennyiségével. Ugyanakkor épp ez a távolság engedi meg a róla való – túlzott elfogultságoktól mentes – gondolkodást. Noha aktuális, alig foglalkozunk vele⁴, bár ugyanakkor a szűkebb értelemben vett szocreál ismeretlensége, feltáratlansága is meghúzódhat⁵ újdonsült

1 Szabó Ádám: *Svédasztal / Smorgasbord*. In: Ina Galéria, Budapest, 2008. június 26 – augusztus 1. megnyitotta: Aknai Katalin.

2 Erdősi Anikó: *Hol a Hullám? Szabó Ádám „Százaz tónak nedves partján” című kiállítása*. <http://www.exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=261>; *Bővebben Százados László: Videó/szobrászat. Szabó Ádám, Baliko Emese, Juhász András kiállításáról*. Balkon, 2005/2.; Hornyik Sándor: *Nedves anyag. Mechanikus paradicsom. Albert Ádám és Szabó Ádám kiállítása*. Balkon, 2007/9.

3 Egyfajta alkalmazott művészet stílusában készít autonóm művet, rajta autonóm művészek portréival; de a mű mérete is egykori murális dekorációkat idéz.

4 Legfrissebb kivételként említendő a debreceni MODEM-ben nemrég nyílt kiállítás: *Szocreál – Festészet a Rákosi-korban*. 2008. július 10 – november 7.

5 A ma forgalomban levő, összefoglaló magyar kézikönyvek rendre kihagyják, ha újabban szó is esik róla (Pl. Szücs György szócikke a *Kortárs Magyar Művészeti Lexikonban* /főszerk.: Fitz Péter, Enciklopédia Kiadó, Bp., 1999–2001/, valamint a korszakot tárgyaló fejezete *Magyar Művészet a 20. században* című egyetemi tankönyvben (Corvina, Bp., 1999, 135–141.), vagy Kovács Péter tanulmánya *A második nyilvánosság. XX. századi magyar művészet című* tanulmánykötetben (Enciklopédia Kiadó, Bp., 2002, 154–169.), képeket alig közölnek. Vakfolt, szégyenfolt, úgy tűnik, mintha soha sem lett volna szocreál. Mint „nem művészi” van számúzve – történelmietlenül, már a rendszerváltás előtt kiadott könyvekből is, egyszersmind tanúsítva a művészettörténetek csendes ellenállását. (Nem véletlen kivétel: az Aradi Nóra szerkesztette, 1983-ban megjelent művészettörténeti kézikönyv idevonatkozó kötetében 3 szocreál szobormű reprodukciója szerepel.) Képeket ma nem látni (a Magyar Nemzeti Galériában is csak néhányat), hacsak nem megyünk el a szoborparkba, és városi zarándokutakra, hisz nincsenek elrejtve a falakon megmaradt művek.

* Szabó Ádám DLA dolgozat-címének allúziója

„divatja” mögött – úgy tűnik, a retro hullámai elérték az ötvenes éveket.

A Kis Varsó átveszi a Munkácsy-díjat YTONG elemekből épített 2 méter magas falba, kontúrjaiban vájt, stilizált izokefáliás dombormű; azt „a pillanatot ábrázolja...”, amikor Gálik András Hiller István miniszterrel (2008 tavaszán) kezét fog, s az oklevelet kezében tartó Havas Bálint már elégedetten és „bizakodóan tekint a jövőbe” (kifelé). (A tevékenyek profilba fordításával, valamint a nyugodt ember – modernizált – frontális beállításával a cselekvés idejét is nagy biztonsággal tudja Szabó megjeleníteni.) Bár az arcok karakteresek, az egy vonalra állított archaizáló, zömök alakok a sematikus szocialista realizmust idézik.

Talán azért olyan vicces és egyben komolyan vehető Szabó Ádám műve, mert úgy állítja be a mai témát, mintha az egy, az ötvenes években aktuális esemény lenne (ld. Sztálin elvtárs a gyárba látogat). Ironizálva teljesíti a – tágabb értelemben vett – szocreál követelményét: „a tartalomhoz megtalálta a legmegfelelőbb formát”. És mi több: az aktuális téma formába öntéséhez megtalálta a megfelelő modern anyagot is: YTONG-domborművet készíteni nem csak azért jó, mert viszonylag könnyű faragni (nyári táborok és gyerekzakkörök kedvelt anyaga), hanem azért is, mert további jelentéseket generál. Mint építőanyag korszerű (nem vagyunk már az 50-es években)⁶, könnyű (habkőnek is nevezik), aránylag olcsó, sokak számára elérhető. Szürke színe, durva felülete semlegességre és nyersségre utal; közönséges és hétköznapi (az építőmunkások napi gyakorlatából ismert) volta ipari jellegűvé teszi a domborművet. Ez pedig épp ellentmond az ünnepélyes narratív képnek. Míg a formai megoldás az 50-es évek legsematikusabb átlagtermését hozza (hiába az arcok finomabb kidolgozása, a szobor ettől csak „eklektikusá”, válik és kimondottan ügyetlenül hat), addig a téma, bár általánosságban rímel az 50-es évekre, annál mégis sokkal kimódoltabb. Nem csupán arról van szó, hogy Szabó, mint egy stréber diák, túlteljesíti a szocreál elvárásait (a munkás és paraszt mellett a „szocializmust építő” értelmiségi és művész ugyancsak bevett ikonográfiai toposz volt, még ha kevesebb is volt belőlük), hanem mintegy tovább is fejleszti a választott ábrázolási típust. A Munkácsy-díjat épp 1950-ben alapították, ám pont ilyen típusú kulturális vagy művészet díjátadás ábrázolása nemigen ismert, míg a kézfogás pátoszformu-

6 Jóllehet 1929-ban alapították, a cég Magyarországon 1991-ben jelent meg.

lája⁷ annál inkább – akár antik mintaképekig visszamenően, majd az egyre szaporodó fotókról, film-, és TV-híradókból. A *Kis Varsó...* miközben igen rafináltan kigondolt mű, úgy tesz mintha népszerű és ismert, nagyon „egyszerű” formái révén közérthető, a tömegekhez közelálló lenne. Mindazt felsorakoztatja, ami a demagóg korszakokban a propaganda, máskor pedig, például a pop art esetében, az ironizálás vizuális eszköze, alapanyaga.

Az igazi csattanó azonban mégis az, hogy a mű centrumában a Kis Varsó áll, mintha a szocreál stílusban előadott jelenet a Kis Varsón –, aki nyilván partner volt ebben a műben –, de legalábbis az ő kontójára gúnyolódna. Ám a téma maga is pikáns. Ismerve valamelyest a Kis Varsó

7 Köszönöm Szücs Györgynek, hogy felhívta figyelmem Pár Bertalan, Scholz Erik, Ujvári Lajos: „*Urak országából dolgozók hazája*”. Rákosi Kossuth-díjasokkal beszélget (1951, MNG) című festményére és Kisfaludi Strobl Zsigmond: *Magyar-szovjet barátság emlékművére* (1956, Szoborpark, Bp.). Az első központi motívuma Rákosi kézfogása, a második pedig a kézfogás pátoszformulájához kínál – mint szobor, közvetlen szocreál – analógiát.

tevékenységét és a magyar kultúrpolitikát, igen meglepő, vagy legalábbis véletlen, ha nem inkább abszurd, de mindenképpen kissé gelleres, hogy a Kis Varsó állami díjat kapott. Ha tudnák, mivel foglalkozik a Kis Varsó, ha fontosnak tartanák a képzőművészetet, nem valószínű, hogy a Kis Varsót díjazták volna, így azonban elég mulatságos, hogy a szocialista miniszter a Szántó Kovács János szobor (1965) körüli „botrány” kiváltóit jutalmazza.

A ma provokatív stílus mintha épp a provokatív fenegyerekeket kezdené ki. Ám Kis Varsóék nem fenegyerekek, hanem pont olyan művészek, akik – akárcsak ezúttal Szabó – a művészet történetét aktualizálják – úgy a Nefertiti, mint a Szántó Kovács projektjükben⁸. Aktualizálásuk megannyiszor felforgató, de nem destruktív. Szabó Ádám is hasonló módon kezdeményez párbeszédet kulturális múltunkkal: dekonstruálja a gondolkodásunkat akadályozó beidegződéseinket. Ezzel elevenné teszi – ránk maradt, időnként negligált, vagy éppen eltemetett – örökségünk egy fontos részét, ami segítve a megértést és megismerést, képes a történelmet a jelen részévé formálni. Hiszen csak annyit ér a múlt, amennyire jelenünket képes alakítani, ezt pedig az határozza meg mennyire működünk együtt vele, mennyit tudunk belőle a felszínre hozni, hogy azután feldolgozzuk és értelmezzük.

8 Edit András: *Transgressing Boundaries (Even Those Marked Out by the Predecessors) in New Genre Conceptual Art*. In: *Art After Conceptual Art*, ed. Alexander Alberro, Sabeth Buchnan, 2006. Cambridge, MA – Vienna, MIT Press/Generali Foundation.

SZABÓ ÁDÁM
A Kis Varsó átveszi a Munkácsy-díjat, 2008, 210 × 240 × 20 cm, YTONG fal

